

Анотація. Данная статья освещает один из важнейших вопросов истории отечественной методологии – внедрения истории Украины как отдельного предмета изучения в советскую систему учебы истории и определения вклада М.Лысенко в это значимое превращение.

Ключевые слова: история Украины, советская система учебы, М.Лысенко.

Annotation. The article reveals one of the most important questions of modern methodology – establishment of History of Ukraine as a separate subject in the soviet system of education and evaluation of M.Lysenko's contribution in this vital transformation.

Keywords: history of Ukraine, soviet system of studies, M.Lysenko.

УДК 316.614.5+37.026

Гуріненко І.Ю.

МЕДІА-ЗАСОБИ НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КУРСАНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті автор розглядає медіа-засоби навчання як соціалізуючий фактор в умовах навчально-виховного середовища вищої школи.

Ключові слова: медіа-засоби навчання, соціалізація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобально-цивілізаційні процеси, які охопили людство в другій половині ХХ століття та значно прискорили свої темпи в кілька останніх десятиріч, змусили представників інтелектуальної еліти шукати не просто пояснення явищам, а саме адекватні адаптаційні механізми в усіх без винятків сферах народного господарства. Природно, що одними з перших відчули нові тенденції та прийняли виклик часу освітяни, осмислюючи та застосовуючи надбання суспільства з метою підготовки до життя покоління нової генерації, зокрема – соціальної та культурної.

У повсякденні на індивіда вплив здійснюється низкою способів на матеріальному та нематеріальному рівнях життєдіяльності через інформаційно-комп'ютерні технології, телекомунікаційні системи, засоби масової інформації, тощо. “Соціокультурна адаптація... відбувається не тільки через освіту, але й на буденному побутовому рівні через діяльність особистості в умовах інформаційного суспільства, що розвивається” [6, 82].

Утвердившись у минулому столітті в статусі соціального інституту, засоби масової інформації “пропонують незліченні методи задоволення людських потреб” [8, 99], а способи використання мас-медіа людьми з цією метою обмежуються лише їхньою уявою [там само, 101]. У такий спосіб засоби масової інформації розширили світогляд своїх споживачів, надавши доступ до недоступних у реальному житті географічних територій, суспільно-політичних та економічних подій тощо, і разом з тим встановили контроль над межами світогляду споживачів своєї інформації та звузили роль їхньої участі на цивілізаційного поступі, змусивши приймати явища сучасної дійсності через презентовані епізоди із медіа-текстів.

Висловлюючи свої думки щодо інформаційного середовища як умови нового буття, В. Кремень зазначає, що “розширюючи можливості спілкування між культурами, новітні засоби масової комунікації одночасно породжують цілий спектр духовних, психологічних проблем, і насамперед проблему адаптації до них людини” [7, 4]. Визнання та розуміння цієї проблеми спонукало науковців до вивчення негативного та позитивного впливу засобів масової комунікації, та зокрема засобів масової інформації як їхньої складової, на людство. Незавершеність цього процесу та вже зроблені відкриття щодо їхнього “величезного гуманістичного потенціалу” [там само] спонукають до всебічного ґрунтовного розгляду явищ та засобів, породжених науково-технічним прогресом, з метою подальшого їх грамотного використання в усіх сферах життєдіяльності людини, зокрема у професійній підготовці, яка також характеризується як “включення у певне соціокультурне середовище” [6, 82].

Таким чином, дослідження сутності процесу соціалізації майбутніх спеціалістів за допомогою засобів масової інформації в умовах навчально-виховного середовища та соціалізуючої ролі засобів масової інформації – нагальна проблема дослідження у напрямі теоретично-методичних засад професійної підготовки, а надто у вищих навчальних закладах МНС України, де медіа-засоби обов'язкова складова спеціального дидактичного процесу.

Аналіз останніх досліджень з цієї проблеми. Проблемам розкриття сутності процесу соціалізації особистості у системі педагогічної освіти були присвячені у різні періоди роботи О. Безрукової, Л. Босої, Т. Говорун, Л. Гордієнко, О. Дзьобаня, О. Жукової, А. Забловського, О. Заболотної, М. Катаєвої, О. Лихолат, Д. Малкового, І. Панченко, Р. Пріми, Н. Самохіної, В. Скрипки, І. Шоробури, Н. Юрій та ін.

У працях Є. Міллер, А. Онкович, Г. Онкович, Н. Саєнко, О. Сербенської, В. Усатої, Ю. Усова, І. Чемерис йдеться про залучення продукції засобів масової інформації (преси та кіно) з навчально-виховною метою в освітній процес. О. Барішполець, Л. Найдьонова, Н. Кирилова, О. Федоров приділяють увагу формуванню медіа-культури особистості учнівської та студентської молоді.

Аналіз літератури, здійснений у наукових дослідженнях останніх років, свідчить, що медіа-освіта, “як основний метод підготовки молоді до успішного функціонування в інформаційному суспільстві” [11, 25], привертає увагу освітян. Однак, не зважаючи на завдання, які полягають у ґрунтовній підготовці нового покоління до активної життєдіяльності в умовах стрімкого розвитку інформаційно-технологічного суспільства, залишаються, на наш погляд, недостатньо розкритими питання соціалізуючого фактору засобів масової інформації в умовах навчально-виховного середовища у вищих навчальних закладах МНС України.

Формування мети та завдань статті. Зважаючи на факт придатності засобів масової інформації як “сировини” для створення засобів навчання, перед нами постає проблема обґрунтування та вироблення рекомендацій щодо їх ефективного використання в навчально-виховному процесі, тому завдання цього фрагменту нашого дослідження – з’ясувати, у який спосіб доцільно використовувати запропоновані медіа-засоби навчання як соціалізуючого фактору в умовах навчально-виховного середовища вищого навчального закладу МНС України.

Вклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прикметно, що в сучасних педагогічних словниках поняття “засоби навчання” подані як в широкому, так і більш вузькому тлумаченні: “матеріальні об’єкти і предмети духовної культури, призначені для організації і здійснення педагогічного процесу та виконання функції розвитку учнів, предметну підтримку педагогічного процесу, а також різноманітну діяльність, до якої включаються вихованці: праця, гра, навчання, спілкування, пізнання” [5, 142]; обов’язкові елементи оснащення кабінетів та їхньої інформаційної предметної сфери, а також важливий компонент навчально-матеріальної бази шкіл різних типів та рівнів [12, 278]; будь-які засоби, прилади, обладнання та устаткування, що використовуються для передачі інформації в процесі навчання [4, 313–314].

На основі цих визначень ми можемо говорити про засоби навчання як про об’єкти матеріальної та нематеріальної дійсності, які спеціально створені або адаптовані відповідно до аудиторії та вимог навчального процесу і використовуються з метою його ефективної організації. Засоби навчання безпосередньо пов’язані з усіма суб’єктами навчального процесу, а визначення мети їх використання полягає у педагогічних завданнях, які постають у конкретних ситуаціях та визначаються спеціально щодо кожного із конкретних засобів або групи засобів.

Варто обґрунтувати характеристику підходів до динаміки визначення поняття “медіа”, результати часткового дослідження якого, як і поняття “медіа засоби навчання”, нами були також викладені окремою статтею [2].

Відповідно до сучасних перекладних словників (*the*) media – це засоби масової інформації [10,449]. Еволюцію вживання частини слова “медіа” прослідковуємо за етимологічним словником: англ. *Media* походить від нім. *Mediu*, фр. *medium*, англ. *medium*, лат. *medium* – щось середнє, проміжне, інше значення: “посередник між людьми і “світом духів”, пов’язане лат. *medius* – “середній” [3, 429]. Поряд з частиною слова “медіа” вживається також частина “мас”: мас-медіа (“*mass media* – засоби масової інформації” [1, 577]). Словник іншомовних слів подає таке тлумачення: “мас-медіа (англ. *mass media*) – преса, телебачення, радіо, кіно та інші засоби поширення інформації” [13, 410]. У тлумачному словнику української мови читаємо аналогічне трактування “мас-медіа – засоби масової інформації” [14, 511].

Характерно, що “медіа” як частина слова вживається для позначення соціального інституту – засобів масової інформації, а, отже, її використання як самостійного змістового компоненту, що й роблять сучаснімовознавці, цілком виправдане.

Аналізуючи різні підходи до досліджуваного поняття, ми стверджуємо, що медіа-засоби навчання – це група матеріальних об’єктів, спеціально створених або відібраних з оприлюднених

у засобах масової інформації матеріалів, призначених для використання в навчально-виховному процесі. До медіа-засобів навчання зараховуємо газетні та журнальні публікації, аудіовізуальні матеріали (відео, фото, записи теле- та радіоэфірив), кінофільми, матеріали Інтернет-сайтів та агітаційно-пропагандистську продукцію (листівки, плакати тощо).

До завдань, які реалізуються під час використання медіа-засобів навчання як носіїв навчальної та виховної інформації належать: наближення теоретичних знань до реальності, забезпечення наочності, розвиток критичного мислення, стимулювання творчої активності, підготовка до життя в інформаційному суспільстві, розширення світогляду, соціальне та культурне виховання. Усі перераховані завдання тісно пов'язані між собою, та певною мірою доповнюють одне одного, позаяк якість освіти та "...ефективність соціального виховання підвищується, якщо сприяти перетворенню соціального середовища в соціально-педагогічне", а "...соціально-педагогічне середовище за умов ефективного існування виявляється осередком самовиховання соціуму" [9, 98].

Як зазначає Н. Максимовська, "соціальний розвиток сучасного студентства – першочергова необхідність для подальшої його реалізації, де вирішальне значення має засвоєння соціальних цінностей. Соціальне виховання в такому контексті набуває актуальності як механізм трансляції та розвитку тих цінностей, що сприяють формуванню високого рівня соціальності кожного члена соціуму" [9, 95]. За прикладом дослідниці окремо виділяємо "загальний виховний простір соціуму" та "соціально-педагогічне середовище", яке, на думку дослідниці, є поняттям вужчим. Соціально-педагогічне середовище "по-перше, виконує функцію зв'язку між загальним виховним простором та виховним простором ВНЗ та, по-друге, цілеспрямовано сприятиме підвищенню рівня соціальності студентства завдяки соціальному вихованню та соціально-педагогічній діяльності. Тому створення соціально-педагогічного середовища – умова ефективної соціалізації, а соціальне виховання в ньому – механізм соціального розвитку" [там само, 96].

В. Чайка, торкаючись у своїх працях питання політичної соціалізації, зазначає, що у її процесі "людина засвоює культурні цінності та орієнтири, які ведуть до формування у неї якостей і властивостей, що дозволяють адаптуватися у певній політичній системі й виконувати певні усталені функції" [16, 130].

Аналогічну точку зору підтримує дослідниця О. Тимошенко, зазначаючи, що "...специфіку людської діяльності можна зрозуміти, лише звернувшись до предметного середовища, в якому існує людина. Це середовище є ніщо інше як різні формоутворення культури, в яких акумульовано людський досвід. У формах культури об'єктивовані здібності людей минулих поколінь, найбільш раціональні та ефективні засоби їх діяльності; тобто у формах культури втілено загальнолюдські засоби діяльності, які щодо наступних поколінь виконують нормативну функцію" [15, 69].

Найочевиднішим свідченням того, що медіа-засоби навчання здатні трансформуватися в дієвий спосіб соціалізації курсантсько-студентської молоді в навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах МНС України, є їхнє походження. В основу медіа-засобів навчання, як матеріальних об'єктів, покладені медіа-тексти, взяті із засобів масової інформації, які є дзеркальним відображенням соціального, економічного, політичного, культурного та наукового життя. Орієнтовані на підготовку до життя в суспільстві та професійної діяльності курсанти вищої школи закладів МНС України незмінно цікавитимуться середовищем, в яке, вочевидь, планують потрапити. Окрім того, саме на вимогу цього середовища здійснюється підготовка спеціалістів у вищій школі, а тому відношення цих двох умов є прямо залежними. У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу твердження Дж. Лалла, який зазначає, що "те, що з'являється у мас-медіа, корисне не лише тому, що воно доступне і привабливе. Власні інтереси споживачів мас-медіа, що проявляються в середовищах рецепції (незліченних мікросоціальних сферах), помітно впливають на те, як медіа-образи інтерпретуються та використовуються" [8, 89]. На нашу думку, саме ці "медіа-образи" сприятимуть активізації процесу самовизначення індивіда та його особистісному формуванню. Медіа-засоби навчання в цьому випадку стають способом зниження ймовірності стихійного формування світогляду та неадекватної інтерпретації явищ соціальної дійсності, що на наше переконання, неминуче виникає при зіткненні юнацького максималізму з реаліями буття.

Однак, вплив мають не самі лише повідомлення мас-медіа: коли представники аудиторії повторюють почуті фрази, вони цим утверджують корисність і авторитетність самих ЗМІ [там само, 32]. Пояснення цього не видається складним, якщо врахувати домінуючі способи

поширення інформації в сучасному суспільстві – новини міжнародного, державного, регіонального та місцевого рівнів людина не здобуває сама, а, здебільшого, одержує вже в обробці та інтерпретації із журналістської продукції.

Журналіст, потрапляючи в епіцентр події, володіє інформацією в її первинному вигляді, і лише потім, у процесі своєї професійної діяльності, опрацьовуючи матеріал, подає її споживачеві у тому чи іншому вигляді. Це, у свою чергу, пояснює той факт, що засоби масової інформації набули статусу соціального інституту, стали на один щабель поруч із законодавчою, виконавчою та судовою владами, адже є посередниками між джерелом інформації та масовою аудиторією, і саме у такий спосіб здобули вони певний ступінь довіри в суспільстві. Утім, на наш погляд, це не є прийнятним, оскільки одна й та ж сама подія може розглядатися під кутами поглядів різних очевидців, а, отже, не мати однозначного трактування, що є зворотним боком плюралізму, який слід враховувати під час використання медіа-засобів навчання.

Під час опрацювання матеріалів засобів масової інформації варто пам'ятати, що журналіст у своїй професійній діяльності орієнтується на певну аудиторію, керується критеріями, визначеними відповідно до завдань, поставлених перед ним у виробництві продукції (статей, сюжетів, програм тощо). Тобто медіа-тексти спеціально створюються згідно з ідеями, завданнями та метою, поставленими перед журналістом ще до початку роботи над матеріалом, тобто до моменту збирання інформації. Виходу матеріалу в друк або ефір передують тривала в часі процедура збирання, обробки, написання та узгодження матеріалу із концепцією діяльності редакції. Такий матеріал, що згодом назветься медіа-текстом, завжди наділений такою інформативністю, навіть правдивістю, яку в нього заклав його творець (автор), який також є сукупною особою – журналіст, редактор, джерело інформації (інтерв'юери, замовник публікації, і т. д.). На основі цієї умови творення медіа-текстів ми можемо говорити про одну з їх особливостей: медіа-тексти є таким продуктом журналістики, який характеризується дозованістю інформації, залежно від ідеї, мети та завдань, поставлених перед її творцем. Це, насамперед, треба враховувати під час використання матеріалів засобів масової інформації в навчальному процесі. Зокрема, важливо встановити ймовірні суперечності у матеріалах, які викладач відбирає з метою використання у навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах МНС України, а за можливості – підбирати матеріали, об'єднані однією темою, що взаємодоповнюють одне одного. Одночасно це стає забезпеченням реалізації виховної мети. Можна підтримати думку Дж. Лалла, який зазначає: «Мас-медіа відіграють дуже велику роль у формуванні свідомості. Навіть якщо представники аудиторії цілком відкидають ідеї та поняття, що їх пропонують мас-медіа, вони можуть це зробити лише після того, як ознайомляться (й до певної міри осмислять) з ідеологемами, що містяться в посланнях мас-медіа» [8,32].

Необхідно також сказати, що лексику оригінальних матеріалів засобів масової інформації доцільно адаптувати ще до моменту використання в навчальному процесі: навмисне вилучати професійну термінологію звісно не природно, та й не доцільно – адже саме завдяки своїй оригінальності вони і привернули увагу, натомість пояснення незнайомих аудиторії лексем – завдання практичного значення. Тлумачення невідомих термінів та слів може подавати викладач, як коментарі під час роботи з медіа-засобами навчання, інший варіант – курсанти самостійно під час заняття або самопідготовки знаходять невідомі їм визначення, звернувшись до відповідних словників. Використання цих методів організації навчання є проявом інтеграційного навчання, адже термінологічна лексика, яку використовують журналісти, зазвичай стосується фінансово-економічної, паливно-енергетичної, політичної сфери тощо. Не уникати невідомого, а поглиблювати знання в кожному конкретному випадку – одне із завдань медіа-засобів навчання, бо «спрямовуючи увагу людей на певні ідеї та повторюючи ключову інформацію, особливо якщо вона привабливо упакована, ми формуємо потенціал для бажаного нам знання» [там само, 33].

Однією з головних причин складності процесу соціалізації в навчально-виховному середовищі вищих навчальних закладів МНС України є його тривалість у часі: впродовж усього періоду навчання, що зумовлює та одночасно вимагає поступовості впливів. Забезпечення цієї умови видається доступним під час використання медіа-засобів навчання. Характерно, що адаптації до середовища сприяє досвід контакту з цим середовищем, і під час роботи з медіа-засобами навчання курсанти набувають такий соціальний досвід шляхом опосередкованої взаємодії: не особисто, а одержуючи в готовому опрацьованому викладачем варіанті певних знань. На відміну від розуміння соціального досвіду як «фактору процесу соціалізації» [15, 69], ми схильні його визначати як мету та результат цього процесу.

В контексті сучасних реалій зростає соціалізуюча роль навчально-виховного процесу.

Через медіа-засоби навчання відбувається опосередкований контакт із відображеними подіями, людьми, явищами реальної дійсності, що, в свою чергу, створює умови для соціалізації курсантів у вищих навчальних закладах МНС України. Використання медіа-засобів навчання не позбавлене ймовірних недоліків, а саме: роль стороннього спостерігача провокує відсутність відчуття реальності та причетності до зображуваного, а, отже, аж ніяк не сприяє формуванню почуття відповідальності, яка може бути вже покладеною або покладатися в майбутньому на аудиторію. Мінімізація таких недоліків потребує подальшого вивчення, і завданням практичного значення постає потреба в розробці дидактичних рекомендацій щодо використання медіа-засобів навчання в умовах навчально-виховного середовища у вищих навчальних закладах МНС України.

Література

1. Большой русско-английский словарь: с приложением кратких сведений по английской грамматике и орфоэпии, сост. А.И. Смирницким / О.С. Ахманова, З.С. Выгодская, Т.П. Горбунова и др.; под общ. рук. А.И. Смирницкого; под ред. О.С. Ахмановой. – 28-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2006. – 727, [727] с.
2. Гуріненко І. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / АН УРСР; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні / [ред. О.С. Мельничук, уклад. Р.В. Болдирєв] – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 4: Кора – М. – К.: Наукова думка, 1989. – 549 с.
3. Жук Ю. Засоби навчання // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 474–476.
4. Коджаспирова Г.М., Коджаспирова А.Ю. Педагогический словарь: Для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – 2-е изд., стер. – М.: Изд. центр “Академия”, 2005. – 176 с.
5. Коломієць А. Проблеми соціальної адаптації особистості в умовах інформаційного суспільства / А. Коломієць, Д. Коломієць // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина I. / За ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 80–83.
6. Кремень В. Інформаційне середовище як умова нового буття / В. Кремень // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина I. / За ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 3–6.
7. Лалл, Джеймс. Медіа, комунікації, культура: глобальний підхід / О. Гончаренко, Н. Гриценко (ред.), О. Гриценко (пер.). – К.: К.І.С., 2002. – 264 с.
8. Максимовська Н. Актуалізація соціального виховання у навчально-виховному процесі / Н. Максимовська // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 93–100.
9. Мюллер В.К. Новый англо-русский словарь / Издательство “Русский язык”, В.К. Мюллер, В.А. Каплан и др. – 7-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2000. – 880 с.
10. Ничкало Н. Інформаційна культура: проблеми і перспективи педагогічних досліджень / Н. Ничкало // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина I. / За ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 23–29.
11. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад; Редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова, и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.: ил.
12. Словник іншомовних слів / [уклад. Л.І. Нечволод]. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.
13. Тлумачний словник української мови [текст]: понад 12500 статей (близько 40 000 слів) / [ред.-упор. В. Калашника]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х.: Прапор, 2006. – 992 с.
14. Тимошенко О. Особистісна спрямованість освіти як відповідь на виклики глобалізації / О. Тимошенко // Вища освіта України – 2009. – № 1. – С. 67–72.
15. Чайка В. Засоби масової інформації: соціально-філософські аспекти / В. Чайка // Філософська думка. – 2001. – № 2. – С. 124–132.

Аннотация. В статье автор рассматривает медиа-средства обучения как социализирующий фактор в условиях учебно-воспитательной среды высшей школы.

Ключевые слова: медиа-средства обучения, социализация.

Annotation. In the article the author considers the media-techniques education as socialized factor in the conditions of educational environment at high school.

Keywords: the media-techniques of education, socialization.